Willemieke Reijnoudt

Achter de schooldeur

In deze artikelserie wordt een kijkje genomen op scholen in Nederland die kortere of langere tijd werken met exemplarisch onderwijs. Wat beweegt de leerkrachten, welke motieven hebben zij om zich te verdiepen in exemplarisch onderwijs en welke resultaten zien zij in de praktijk?
Dit nummer een stop in Zuid-Holland: in Capelle a/d IJssel.

‘Hier zijn we leraar voor geworden’

Terug naar de basis in het onderwijs te Capelle a/d IJssel

Hoe is de situatie op een gemiddelde school te typeren als deze een nascholingstraject exemplarisch onderwijs van drie jaar achter de rug heeft? Hoe kijken de betrokkenen dan terug op zo’n traject? Wat heeft het hun gebracht? Waar liggen nog vragen? Voor het evalueren van nascholing zijn dit belangrijke gesprekspunten. De antwoorden bieden ook interessante doorkijkjes voor buitenstaanders die benieuwd zijn hoe exemplarisch onderwijs op scholen functioneert. In dit artikel geven de schooldirecteur en twee leerkrachten van de Rehobothschool uit Capelle a/d IJssel een terugblik op het traject dat ze doorlopen hebben. Tussendoor raken ze er niet uitgepraat over wat exemplarisch onderwijs hun brengt. ‘Hier zijn we leraar voor geworden.’

‘Het is soms lastig om goed onder woorden te brengen wat exemplarisch onderwijs voor mij betekent.’ Aan het woord is Johan van Dijk, schooldirecteur en al jaren enthousiast over exemplarisch onderwijs. ‘Onderwijskunst, heette het eerst, hè! Kijk, vanaf het

eerste begin lees ik al het Onderwijskunstbulletin, later Artificium.’ Alle nummers van de afgelopen tien jaar heeft hij keurig gearchiveerd. Ze staan onder handbereik. Van Dijk pakt zijn map er even bij en bladert door de vele jaargangen met de verschillende nummers. Hij heeft Artificium altijd trouw gelezen. Al pratend en evaluerend over de inhoud van het blad komen we op spontane wijze bij de kern van het gesprek, namelijk de waarde van exemplarisch onderwijs voor de leerlingen en de leraren op de Rehobothschool. Ankie Harlaar, leerkracht in groep 6, is ook aangeschoven en valt Van Dijk bij in zijn enthousiasme.
‘Maar wat is er voor jullie dan zo bijzonder aan dit onderwijs?’, vraag ik, om er zo achter te komen waar hun passie vandaan komt. Van Dijk en Harlaar kijken terug op de teambijeenkomsten die ze dit cursusjaar volgen. Tijdens deze bijeenkomsten is het team bezig een visiedocument te schrijven waarin de doelstellingen van exemplarisch onderwijs op de Rehobothschool worden verwoord. Dit document heeft als functie de kwaliteit van dit onderwijs te borgen. ‘Op deze bijeenkomsten zijn we als team met elkaar in gesprek’, vertelt Ankie. ‘De gesprekken gaan over de vraag wat we belangrijk vinden in het onderwijs en waar we heen willen met ons onderwijs. Tijdens deze gesprekken merk ik dat dit onderwijs

past bij onze christelijke identiteit. Het biedt de mogelijkheid voor verdieping en verwondering.' Johan van Dijk pakt het visiedocument erbij en leest ter illustratie voor: 'Verlangen naar integratie, naar harmonie tussen leraar en leerlingen en de wereld om hen heen.' 'Deze uitspraak houdt me bezig', vervolgt Van Dijk. 'Wanneer ik me in mijn onderwijs hierop kan richten, denk ik: zó is leraarschap bedoeld! Een woord als "ontmoeting" sluit daar nauw bij aan.'

Het begin

Een directeur kan enthousiast zijn, een individuele leraar ook, maar hoe krijg je je team nu enthousiast? Voor het team van de Rehobothschool ontstond er een vonkje tijdens de conferentie exemplarisch onderwijs die in 2007 in Biezenmortel werd gehouden.

Van links naar rechts: Johan van Dijk, Ankie Harlaar en Anne Grisnich

Enkele teamleden bezochten deze tweedaagse. Sommigen maakten het exempel "Anne Frank" mee. 'Complimenten voor de uitvoering van dit exempel', aldus Van Dijk, 'het zit super in elkaar. De sfeer was die dag perfect, het weer was prachtig en de accomodatie heerlijk. Het plaatje was daarmee al compleet. Het dagboek lag in het midden van de kring. Als groep werden we als het ware het exempel in getrokken. Door de wijze waarop de vragen werden gesteld werden we aan het denken gezet. Het hele Achterhuis ging leven. Het drama van Anne Frank heeft zich jaren geleden voltrokken, maar door dit exempel ervoeren de teamleden hoe dichtbij het kan komen.'

Scholing

Het vuurtje werd verder aangewakkerd na de conferentie, toen het team de mogelijkheid aangreep om de gratis scholing VTB (Verbreding techniek basisonderwijs, gesubsidieerd door het Platform Bètatechniek) te volgen. Dit was een cursus van twaalf dagdelen waar de inhoud een combinatie was van praktijkdagen, coaching en intervisie rondom wetenschap, techniek en exemplarisch onderwijs. De leerkrachten verdiepten zich hierbij in exempels en voerden deze uit in de praktijk, onder leiding van Bert Kalkman. Tal van technische en 'wetenschappelijke' onderwerpen kwamen in deze cursus aan bod. Na dit intensieve traject volgt het team momenteel zo'n drie tot vier studiemiddagen onder Berts leiding. Daarnaast wordt de coaching in de praktijk voortgezet. Tijdens de studiemiddagen spreken de teamleden met elkaar over hun motieven en hun passie voor exemplarisch onderwijs. 'Het zijn niet altijd gemakkelijke vragen die Bert ons stelt', vindt Ankie, 'vragen zoals: Waarom sta je voor de klas? Wat wil je je leerlingen meegeven? Wat zijn je drijfveren? Waarom doen jullie eigenlijk exemplarisch onderwijs? Maar het is wel goed om elkaar op deze manier kenbaar te maken hoe we in het onderwijs staan. Dat maakt ons als team sterker. Het mooie is dat deze vragen passen bij wat goed christelijk leraarschap is. Het voelt soms als "filosoferen" met collega's en dat is enorm waardevol! Deze middagen voelen niet als een verplichte scholing met een zware belasting, maar veel meer als rustpunten in de week. De gesprekken zijn diepgaand. De praktijk is het uitgangspunt en het boek *Onderwijskunst. Handboek voor exemplarisch onderwijs* fungeert als leidraad.'

Nu het team al een aantal jaar op weg is, zijn er ook beginnende leerkrachten die de scholing niet gevolgd hebben. Anne Grisnich, leerkracht in groep 7, is inmiddels ook aangeschoven en vertelt hierover: 'In het begin weet je niet goed wat het is, dan heb je moeite om het uit te voeren. Je bent erg met jezelf bezig: doe ik het wel goed? Het is prettig wanneer je een ander jaar hetzelfde exempel uit kunt voeren, zodat je al wat ervaring hebt en weet hoe dit onderwijs in elkaar zit.'

Praktijk

Het exempel biedt de mogelijkheid je te verwonderen en diepgaande gesprekken te voeren. 'De praktijk is dus het echte exempel', benadrukken de leerkrachten uit Capelle a/d IJssel. 'Als je het goed brengt, stel je de leerlingen in de gelegenheid zich in het thema in te leven en erover mee te denken. Het verschijnsel moet iets hebben. Het moet de leerlingen triggeren.' Van Dijk kijkt terug op de uitvoering van het exempel "Vliegen met de Wrights": 'Vanaf het begin waren de leerlingen enthousiast en kon ik ze meekrijgen in de werkplaats om na te denken over het ontwerpen en bouwen van een vliegtuig. De identificatie met de gebroeders Wright – niet met een verkleedpartij erbij, dat past niet bij me – is heel sterk. Je kruipt met de leerlingen in de huid van de broers. Je denkt met hen mee.' Van Dijk en Harlaar verwoorden het verschil met hoe ze eerder voor de klas stonden: 'We hebben altijd mooie dingen gedaan met leerlingen.' 'Maar', vervolgt Van Dijk, 'mijn lessen waren soms wel wat arm. Ze waren te abstract. Vroeger deed ik met mijn leerlingen ook een les over schimmels, maar wat mijn klas nu heeft meegemaakt in de praktijk is anders'. Ankie: 'De leerlingen hebben de inhoud nu echt beleefd. Ze hebben er met hun neus bovenop gezeten. Ze weten bijna meer dan de leerkracht zelf. Dit onderwijs biedt de mogelijkheid je praktijk rijker te maken en de werkelijkheid dicht bij de leerlingen te brengen.'

Succeservaring

Intussen ben ik heel benieuwd geworden naar het 'waarom' achter dit succesverhaal. Van Dijk geeft aan: 'Als leidinggevende wil ik graag de ambitie van het team volgen en daarbij stel ik mezelf de vraag: wat is goed voor het team? De kern van het vak is: een goede leraar worden. Deze vorm van onderwijs past bij goed leraarschap. Daarnaast houd ik er uiteraard rekening mee dat we als school niet teveel hooi op onze vork nemen. Recente ontwikkelingen, zoals passend onderwijs, proberen we met exemplarisch onderwijs te combineren, zodat er niet teveel langs elkaar heen gaat lopen. We kijken hier heel serieus naar en schrappen wat teveel is.'

Ankie en Anne constateren dat er in het land veel onkunde is over exemplarisch onderwijs, waardoor er onterecht beelden ontstaan die een belemmering kunnen zijn bij het implementeren van dit concept. Ankie: 'Het valt ook niet mee om aan te geven wat het precies is. Het heeft mij moeite gekost om taal te vinden waarmee ik exemplarisch onderwijs kan typeren. De ambitie van ons team is: leerlingen aan het denken zetten. Anne haakt aan: 'En dat is wat er gebeurt tijdens uitvoeren van exempels. Dat zíen we gebeuren. Op zo'n moment wil je daar dan toch ook mee verder?' Ook de betrokkenheid en de hoge motivatie van de leerlingen zijn succeservaringen waardoor de leraren ervoor gaan, zo blijkt uit het gesprek. 'Hiervoor zijn we leraar geworden.'

Ouders

Het team heeft eveneens nagedacht over de vraag op welke wijze deze ontwikkelingen en de leerervaringen van de kinderen gecommuniceerd kunnen worden met ouders. Er zijn inmiddels positieve ervaringen opgedaan met kijkmiddagen voor ouders als afsluiting van een exempel. Op verschillende manieren laten leerlingen daarbij aan ouders zien wat ze geleerd hebben. Zo vertellen ze hun ouders over schimmels en eten ze schimmels met hen (brie en champignonsoep, red.). Op die manier hebben de leerlingen de mogelijkheid iets over 'hun' schimmels te zeggen en te laten zien. Deze middagen worden goed bezocht. Ankie merkt dat leerlingen ook thuis over de exempels praten: 'Bij het thema schimmels gaf een moeder haar zoontje bijvoorbeeld iets uit de ijskast mee. Betrokken en enthousiast kwam deze leerling met een bakje (prachtige) beschimmelde groenten naar school. Wanneer een thema bij de leerlingen leeft, gaan ouders er ook in mee.'

Alledrie de gesprekspartners onderstrepen dat het belangrijk is om ouders bij dit onderwijsconcept te betrekken. Dat kan bijvoorbeeld ook door een exempel met hen zelf uit te voeren of door het thuisfront via nieuwsbrieven te laten weten welke exempels er op de planning staan.

Belemmeringen en voorwaarden

In het enthousiaste gesprek moet ik expliciet vragen naar de belemmeringen en mogelijke

'Waar chaos is werken de exempels niet.'

randvoorwaarden bij dit scholingstraject. Zijn die er? Voorzichtig begint Anne: 'Je moet erin komen. Het gaan niet vanzelf. Maar wanneer het goed gaat, wil je verder, je wilt meer en verschillende exempels. Dat geldt niet voor iedereen in het team op dezelfde manier. Daar moet je wel rekening mee houden en dan zoeken naar compromissen.' Van Dijk stelt dat een goed pedagogisch klimaat en structuur in de klas belangrijke randvoorwaarden zijn: 'Waar chaos is, werken de exempels niet. Ook de ruimte in het lokaal in combinatie met de grootte van de groep kan een belemmering zijn om een exempel perfect uit te voeren.'

Tegenwicht en toekomst

Werkt de school doelgericht aan het implementeren van exemplarisch onderwijs? 'De inzet van de school is: rustig aan!', aldus Van Dijk en zijn collega's. 'Grote verandertrajecten gaan niet snel. Die nemen wellicht een tijdsbestek van acht jaar in beslag.' Op dit moment voeren de leerkrachten jaarlijks twee exempels uit, maar het team wil volgend jaar naar drie tot vijf exempels in één jaar. De droom van de leerkrachten is uiteindelijk alle zaakvakken exemplarisch aan te bieden. Daarbij wordt gezocht naar geschikte exempels, die passen binnen de school, binnen de leerlijnen en – als het mogelijk is – ook de voorkeur hebben van de leerkrachten die ze uitvoeren. Uiteraard zal er bij de positionering van de exempels in de groepen wel rekening mee gehouden moeten worden dat het niveau van het onderwijs en de groep bij elkaar aansluiten. Van Dijk onderstreept de impact van het scholingstraject: 'De professionalisering van het team heeft als neveneffect dat de leerkrachten hun vaardigheden laten doorvloeien naar andere vakken. Ze nemen hun ervaring mee, omdat exemplarisch onderwijs iets doet met hun houding. Dat is mooi. Eigenlijk kun je als christelijke leerkracht toch niet anders lesgeven dan op deze manier?' Anne en Ankie benadrukken dat exemplarisch onderwijs echt iets toevoegt: 'Deze manier van onderwijs is geen hype, maar juist een goed tegenwicht in de samenleving, waar alles overgeprikkeld en overhaast is. Oppervlakkig kijken en denken, dáartegen bieden we tegenwicht! Een kostbare toevoeging aan onderwijs waarbij je alleen focust op opbrengsten.' De gesprekspartners drukken het tot slot nog sterker uit: 'Dit onderwijs is noodzakelijk.'

Nagekomen foto's
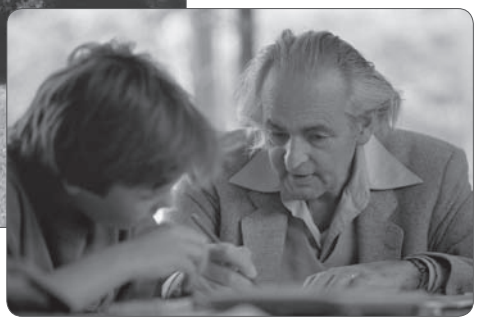
In het vorige nummer ontbraken bij het artikel 'Martin Wagenschein in de villa Iskandaria' helaas enkele foto's. Hieronder ziet u alsnog de Villa Iskandaria, omringd door sparren, en de auteur van het artikel, Marcel Müller-Wieland.